

Cikkismertetés: Az iskolai végzettség és halálozás kapcsolata három kelet-európai országban

Article review: Relationship between educational attainment and mortality in three Eastern European countries

Ismertető: Devosa Iván ✉
Neumann János Egyetem, Pedagógusképző Kar, Egészségtudományi és Egészségfejlesztési Kutatócsoport, Kecskemét

Ismertetett cikk: Doniec, K., Stefler, D., Murphy, M., Gugushvili, A., McKee, M., Marmot, M., Bobak, M., King, L. (2019). Education and mortality in three Eastern European populations: findings from the PrivMort retrospective cohort study. *European Journal of Public Health*, 29(3), 549-554. doi: 10.1093/eurpub/cky254

Beküldve: 2020. 01. 24.
doi: 10.24365/ef.v61i2.559

Kulcsszavak: oktatás; halálozás; Kelet-Európa; Magyarország

Keywords: education; mortality; Eastern-Europe; Hungary

HÁTTÉR

A tanulmány célja kettős: megvizsgálni a politikai és gazdasági változások lehetséges hatásait a különböző iskolai végzettségű férfiak és nők halálozási egyenlőtlenségére három kelet-európai országban, illetve bemutatni a dohányzás és az alkoholfogyasztás szerepének változását az iskolázottságbeli különbségek okozta halálozási egyenlőtlenségekben. A tanulmány az 1982 és 2013 közötti időszakra terjed ki.

MÓDSZER

Az adatokat véletlenszerűen kiválasztott városi lakosoktól gyűjtötték. Az összes válaszadó korábban született, mint 1972, és legalább egyik családtagjuk ugyanazon településen élt már az 1990-es években is. Az országspecifikus válaszadási arányok 48, 39,

illetve 85% voltak Oroszországban, Fehéroroszországban és Magyarországon: a válaszadási arányokban tapasztalható nagy eltérésekért nagyrészt a minták méretének különbségei a felelősek. A résztvevők információkat szolgáltattak társadalmi-gazdasági körülményeikről, foglalkoztatási előzményeikről, alkoholfogyasztási és dohányzási szokásaikról. A legmagasabb iskolai végzettséget az alábbiak szerint osztályozták: alapfokú vagy az alatti (befejezetlen) iskolai végzettség; középfokú iskolai végzettség; felsőfokú iskolai végzettség.

EREDMÉNYEK

Az 1. és 2. táblázat mutatja a különböző végzettségűek halálozási esélyhányadosait időszakonként, országonként és nemenként, a felsőfokú végzettséget használva referenciakategóriaként. Az elvárásoknak megfelelően a halálozási arány szignifikán-

san magasabb volt az alacsonyabb iskolai végzettségű csoportokban a legtöbb időszakban és alcsoportban. Az esélyhányadosok a felsőfokú végzettséghez viszonyítva (referenciakategória) mind a középfokú, mind az alacsonyabb, mint a középfokú végzettség kategóriáiban az idő múlásával növekedtek. Habár ezek a trendek nagyjából hasonlóak voltak minden országban, néhány figyelemre méltó különbséget felfedeztek a kutatók.

Például nem találtak egyértelmű gradienst a halálzási adatok terén a különböző képzettségi csoportok között Oroszországban és Fehéroroszországban 1982-89 és 1990-97 között. Ellentétben a többi ország adataival az esélyhányadosok viszonylag stabilak maradtak a magyar férfiak körében a vizsgálat teljes ideje alatt.

TANULSÁGOK A HAZAI SZAKEMBEREK SZÁMÁRA

A három kelet-európai országban végzett nagymintás, retrospektív, 32 éves időszakra kiterjedő kohorsz tanulmány adatai felhasználásával a kutatók kimutatták, hogy az 1990-es évek elejének társadalmi-politikai változásait követően az iskolázottságbeli különbségek okozta halálzási egyenlőtlenségek tovább nőttek Oroszországban, Fehéroroszországban és Magyarországon. Az eredmények azt is megmutatják, hogy ehhez az egészségtelen életmód, mint az alkoholfogyasztás és a dohányzás, hozzájárulásának mértéke különösen a férfiak körében szintén növekedett a három vizsgált évtizedben. Ezen adatok is megerősítik annak fontosságát, hogy a magyarországi iskolázottság átlagos szintje emelkedjen, hiszen ennek komoly egészséggazdasági hozadékaik vannak mind egyéni, mind társadalmi szinten.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Köszönettel tartozom a publikálás támogatásáért, amely az EFOP-3.6.1-16-2016-00006 „A kutatási potenciál fejlesztése és bővítése a Neumann János Egyetemen” pályázat keretében valósult meg. A projekt a Magyar Állam és az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával, a Széchenyi 2020 program keretében valósul meg.

1. táblázat: A férfiak halálzási esélyhányadosai a különböző iskolai végzettségű csoportok között, időszakonként és országonként

| Országok | Iskolai végzettség szintje | 1982-1989 | | | | | 1990-1997 | | | | | 1998-2005 | | | | | 2006-2013 | | | | |
|------------------|----------------------------|-----------|-------------|------|-------------|------|-----------|-------------|------|-------------|------|-----------|-------------|------|-------------|------|-----------|-------------|------|-------------|------|
| | | m1 | | m2 | | AOR% | m1 | | m2 | | AOR% | m1 | | m2 | | AOR% | m1 | | m2 | | AOR% |
| | | OR | (95% CI) | OR | (95% CI) | | OR | (95% CI) | OR | (95% CI) | | OR | (95% CI) | OR | (95% CI) | | OR | (95% CI) | OR | (95% CI) | |
| Oroszország | felsőfokú | 1,00 | | 1,00 | | | 1,00 | | 1,00 | | | 1,00 | | 1,00 | | | 1,00 | | 1,00 | | |
| | középfokú | 1,39 | (1,20-1,61) | 1,27 | (1,10-1,47) | 30,8 | 1,32 | (1,19-1,47) | 1,19 | (1,06-1,33) | 40,6 | 1,43 | (1,27-1,61) | 1,25 | (1,12-1,40) | 41,9 | 1,44 | (1,26-1,63) | 1,21 | (1,06-1,39) | 52,3 |
| | alapfokú vagy alatta | 1,36 | (1,18-1,57) | 1,24 | (1,05-1,46) | 33,3 | 1,50 | (1,33-1,70) | 1,32 | (1,13-1,53) | 36,0 | 1,82 | (1,66-2,00) | 1,52 | (1,35-1,72) | 36,6 | 1,89 | (1,57-2,27) | 1,48 | (1,24-1,77) | 46,7 |
| Fehéroroszország | felsőfokú | 1,00 | | 1,00 | | | 1,00 | | 1,00 | | | 1,00 | | 1,00 | | | 1,00 | | 1,00 | | |
| | középfokú | 1,32 | (1,15-1,52) | 1,23 | (1,07-1,40) | 28,1 | 1,23 | (1,07-1,42) | 1,09 | (0,96-1,24) | 60,9 | 1,18 | (1,05-1,32) | 1,05 | (0,94-1,17) | 72,2 | 1,25 | (1,08-1,43) | 1,07 | (0,91-1,27) | 72,0 |
| | alapfokú vagy alatta | 1,32 | (1,13-1,54) | 1,19 | (1,02-1,39) | 40,6 | 1,21 | (1,11-1,31) | 1,03 | (0,97-1,11) | 85,7 | 1,41 | (1,27-1,58) | 1,20 | (1,08-1,33) | 52,5 | 1,75 | (1,43-2,14) | 1,40 | (1,16-1,69) | 46,7 |
| Magyarország | felsőfokú | 1,00 | | 1,00 | | | 1,00 | | 1,00 | | | 1,00 | | 1,00 | | | 1,00 | | 1,00 | | |
| | középfokú | 1,54 | (1,27-1,85) | 1,45 | (1,20-1,75) | 16,7 | 1,70 | (1,46-1,97) | 1,52 | (1,31-1,76) | 25,7 | 1,55 | (1,33-1,81) | 1,36 | (1,17-1,59) | 34,5 | 1,51 | (1,34-1,70) | 1,33 | (1,17-1,51) | 35,3 |
| | alapfokú vagy alatta | 1,94 | (1,61-2,33) | 1,75 | (1,46-2,10) | 20,2 | 2,11 | (1,84-2,42) | 1,79 | (1,55-2,07) | 28,8 | 2,02 | (1,70-2,39) | 1,65 | (1,38-1,97) | 36,3 | 1,88 | (1,64-2,16) | 1,52 | (1,31-1,76) | 40,9 |

m1: 1. modell az életkorra, a válaszadóval való kapcsolatra, a válaszadó nemére korrigálva

m2: 2. modell az 1. modellben szereplő összes változó, az alkoholfogyasztásra és a dohányzásra korrigálva

AOR%, a korrigált esélyhányados százalékos csökkenése a 2. modellben

OR: esélyhányados, CI: konfidencia intervallum

Forrás: saját szerkesztés

2. táblázat: A nők halálzási esélyhányadosai a különböző iskolai végzettségű csoportok között, időszakonként és országonként

| Országok | Iskolai végzettség szintje | 1982-1989 | | | | | 1990-1997 | | | | | 1998-2005 | | | | | 2006-2013 | | | | |
|------------------|----------------------------|-----------|-------------|------|-------------|------|-----------|-------------|------|-------------|------|-----------|-------------|------|-------------|------|-----------|-------------|------|-------------|------|
| | | m1 | | m2 | | AOR% | m1 | | m2 | | AOR% | m1 | | m2 | | AOR% | m1 | | m2 | | AOR% |
| | | OR | (95% CI) | OR | (95% CI) | | OR | (95% CI) | OR | (95% CI) | | OR | (95% CI) | OR | (95% CI) | | OR | (95% CI) | OR | (95% CI) | |
| Oroszország | felsőfokú | 1,00 | | 1,00 | | | 1,00 | | 1,00 | | | 1,00 | | 1,00 | | | 1,00 | | 1,00 | | |
| | középfokú | 1,33 | (0,98-1,81) | 1,33 | (0,97-1,81) | 0,0 | 1,34 | (1,14-1,57) | 1,32 | (1,12-1,54) | 5,9 | 1,16 | (0,93-1,45) | 1,15 | (0,92-1,44) | 6,3 | 1,00 | (0,79-1,28) | 0,94 | (0,74-1,20) | n.a. |
| | alapfokú vagy alatta | 1,23 | (0,99-1,53) | 1,22 | (0,98-1,53) | 4,3 | 1,34 | (1,11-1,63) | 1,32 | 1,09-1,60) | 5,9 | 1,44 | (1,14-1,82) | 1,43 | (1,14-1,80) | 2,3 | 1,93 | 1,39-2,68) | 1,80 | (1,27-2,54) | 14,0 |
| Fehéroroszország | felsőfokú | 1,00 | | 1,00 | | | 1,00 | | 1,00 | | | 1,00 | | 1,00 | | | 1,00 | | 1,00 | | |
| | középfokú | 1,14 | (0,75-1,74) | 1,12 | (0,73-1,70) | 14,3 | 1,47 | (1,18-1,82) | 1,46 | (1,18-1,81) | 2,1 | 1,19 | (1,03-1,36) | 1,19 | (1,04-1,36) | 0,0 | 1,42 | (1,12-1,79) | 1,40 | (1,10-1,79) | 4,5 |
| | alapfokú vagy alatta | 1,20 | (0,86-1,68) | 1,21 | (0,87-1,68) | n.a. | 1,32 | (1,09-1,58) | 1,32 | (1,09-1,58) | 0,0 | 1,33 | (1,07-1,65) | 1,33 | (1,07-1,65) | 0,0 | 2,22 | (1,73-2,84) | 2,17 | (1,66-2,82) | 4,1 |
| Magyarország | felsőfokú | 1,00 | | 1,00 | | | 1,00 | | 1,00 | | | 1,00 | | 1,00 | | | 1,00 | | 1,00 | | |
| | középfokú | 1,03 | (0,71-1,50) | 1,02 | (0,70-1,49) | 33,3 | 1,08 | (0,80-1,45) | 1,06 | (0,78-1,44) | 25,0 | 1,18 | (0,84-1,67) | 1,15 | (0,82-1,63) | 16,7 | 1,19 | (0,84-1,69) | 1,15 | (0,82-1,63) | 21,1 |
| | alapfokú vagy alatta | 1,38 | (0,97-1,96) | 1,37 | (0,96-1,95) | 2,3 | 1,17 | (0,87-1,59) | 1,14 | (0,87-1,59) | 17,6 | 1,67 | (1,25-2,23) | 1,55 | (1,16-2,08) | 17,9 | 1,81 | (1,30-2,52) | 1,67 | (1,21-2,30) | 17,3 |

m1: 1. modell, az életkorra, a válaszadóval való kapcsolatra, a válaszadó nemére korrigálva

m2: 2. modell, az 1. modellben szereplő összes változó, az alkoholfogyasztásra és a dohányzásra korrigálva

AOR%, a korrigált esélyhányados százalékos csökkenése a 2. modellben

OR: esélyhányados, CI: konfidencia intervallum

Forrás: saját szerkesztés